

ARKITEKT NEŞRİYATI

SAYI : 10

ZARİF MUSTAFA PAŞA YALISI
HAMAMI

YAZAN : ZARİF ORGUN

İ S T A N B U L
CUMHURİYET BASİMEVİ
1 9 4 2

D. baş No: 26260

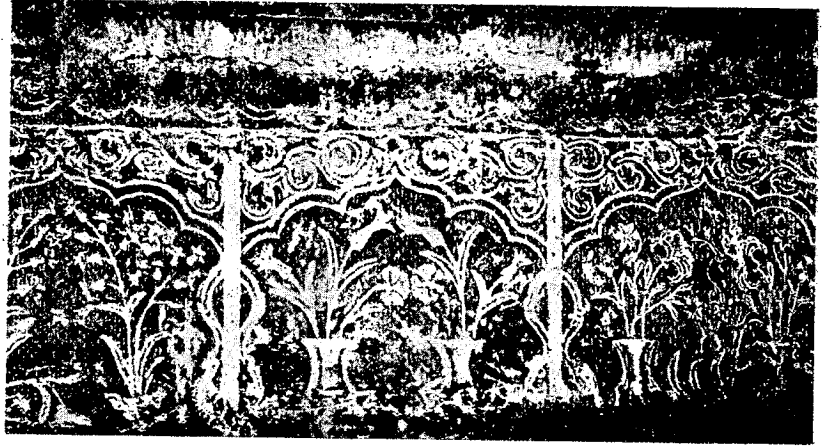
Yer No: 26257

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ	
DEMİRBAŞ NO.	ab260
SINIFLAMA NO.	ab257
BAĞIŞCI	
GELİŞ TARİHİ	

Zarif Mustafa paşa yalısı

Zarif Orgun

Yalının selâmlık dairesinde kahve ocağının önündeki mermer şu hazinesi üç panoyu havidir. İki yan panolarda vazodan çıkan çiçekli dallar, ortadakininde ise rozas ve muskasında karşılıklı birer lâle bulunmaktadır.

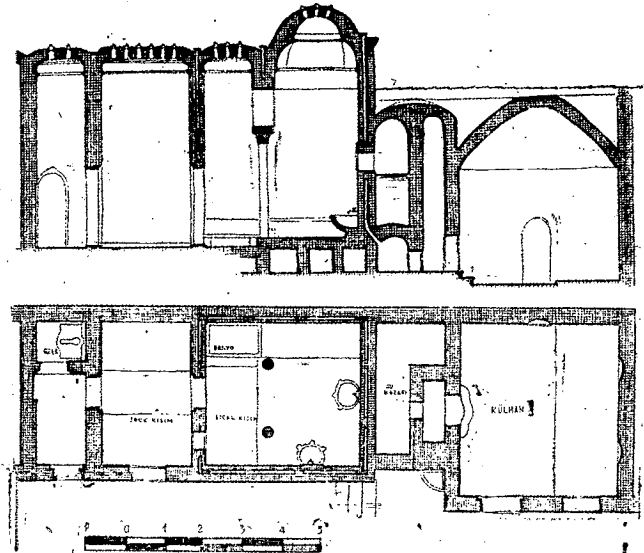
Sivil mimarimizin pek azalan nünunelerinden biri olan Zarif Mustafa Paşa yalısından evvelce bahsetmiştim (1). Bu yalının hamamını da işbu yazı ile bu sahada çalışanların istifadesine arz ediyorum.

Hamam plân ve maktandan da anlaşılacağı üzere umumî hamamlardaki esastan ayrılarak biri soğukluk (camekân) ve diğeri yıkanma yeri olmak üzere iki kısımdan müteşekkildir. Bir de apdesthanesi vardır. Soğukluk kısmında karşılıklı iki mermer sed mevcuttur. Vaktile buraya kerevet üzerine döşekler konulur, bohçalar içinde hamam takımları, silcekler, havlular getirilir ve burada soyunulurdu. Yıkanıldıktan sonra yine bu yerde bir müddet istirahat etmek âdet idi.

Yıkanma yani asıl hamam kısmında ise kapıdan girince karşıda ve sağda iki kurna ve sol tarafta bir banyo vardır. Kurnaların mermer aynalarında, sağ taraftaki kurnada, karşılıklı iki vazodan çıkan gül, nar ve karanfiller kabartma olarak işlenmiştir. Bu kısımda ayrıca sabun koymak için iki höcre de yapılmıştır. Üst tarafta ise vazodan çıkan armut ağacı ve iki yanında kâse içinde armutlar bulunmaktadır. Cepheye gelen kurnanın üst kısmında su hazinesinin kapağı bulunduğundan yalnız birer devri vardır. Musluk yerinde ise vazodan çıkan güller görünmektedir. Hamamın en iyi işlenmiş ve en güzel motifleri ihtiva eden taşları banyosunda bulunanlardır. Banyonun musluk aynasında, muslukla-

rı sağ ve solunda vazodan çıkan yıldız çiçekleri yanlarda birer servi ağacı, orta kısımda dört ayaklı bir kaide üzerinde kâse içinde armutlar ve kaidenin sağ ve solunda bulunan iki küçük vazoya konulmuş birer lâle motifi gayet temiz işlenmiştir. Üst kısımdaki başlıkta görülen Rumi'lerden müteşekkil kompozisyon da güzel bir örnektir. Banyonun duvar kısmındaki taşta saksı ve vazolardan çıkan karanfil, gül ve narlar bulunmaktadır. Banyonun yan taşında ise ikişer vazolu üç panoda sümbül, karanfil, lâle ve peyagmber çiçekleri görülmektedir. Bilhassa lâle ve karanfiller arasında tam bir benzerlik vardır. Şehzade başındaki İbrahim paşa medresesinde bulunan mescidin, kapısında görülen vazodaki lâle, karanfil ve diğeri çiçekler, hamamda görülenlerin aynidir.

Bu motifler Ahmet III. ve Mahmut I. zamanının işle-

Hamamın plânı ve kesimi

(1) Zarif Orgun, Boğaziçinde eski bir Türk yalısı. Arhitekt. sayı 1-2 sahife 9-14. Bu yazı Zarif Paşa yalısının harem kısmındaki tezyinatlı oda ve tezyinat motifleri, panoları, bu odanın perspektivi ve Meşrute yalı ile Anadoluhisarı hakkında malûmatı ihtiva etmektedir.

Hamam.

Hamam yalının kara tarafında ve sokak üstündedir. Haricî tuğla, taş ve sıva işçiliği ve inşa tarzı yalının eskiliğini belirtmektedir.

Hamamın içden görünüşü

Diğer kurna ve motifleri. Üst kısımdaki kapak su hazinesinin kapağıdır.

ridir. Bu iki padişah devrinde inşa olunmuş çeşmelerde ve mezar taşlarında aynı motifler mevcuttur.

Hamamın kubbe pencereleri, mermer sütunlar ve başlıkları da ayrı birer etüd mevzuudur. Kubbenin duvarla iki sütuna istinat ettirilmesi mimarî bakımdan belki de bir hususiyet arz etmektedir. İç ve dış bina tezyinatına ehemmiyet verilen yer olan Topkapı sarayındaki hamamların mermerlerinin na-

kışız olduğunu düşünürsek bu hamam işlenmiş mermerlerle eşsiz denecek bir kıymet de arz etmektedir.

Boğaziçinin eski yalıları bugün mevcut olsa idi onlarda da kimbilir çalışılacak, tetkik edilecek ne mevzular bulunurdu. Maalesef üç dört yalıdan başka bir şey kalmamıştır (2).

Bu vesile ile son elli sene içinde Boğazın yıkılan ve yanan yalılarını gözden geçirelim. Bu yalıların bazılarının fotoğraf ve gravürlerini bulmak mümkün ise de, plân ve rölövelerinin yapıldığını hiç zannetmiyorum.

Kendi muhitim olmak itibarile evvelâ Anadoluhisarı civarında yıkılan yalıları bahsedeyim:

Herkesin bildiği Amcazade Hüseyin paşa yalısının harem kısmı.

Zarifpaşa zade yalısının harem ve selâmlık dairelerinin arasındaki kısım ve kayıkhanesi dairesi.

Hekimbaşı Salih Efendi yalısının mühim bir kısmı.

Seyhislâm Tahsin Bey yalısı. Bu yalı Hekimbaşı yalısından Kanlıca körfezi ağzına kadar uzanan muazzam bir cepheye malikti.

Körfezin diğer ağzında Kadri Paşa yalısı.

(2) Bugün Boğaziçinin eski yalı arsalarında acayip tarzda binalar kurulmaktadır. Belediyenin Boğaz karakterine uygun bir kaç bina tipi ortaya koyması lâzımdır.

Bu şekilde başı boş inşaat devam ederse Boğazın güzelliği diye ortada bir şey kalmıyacaktır. Bu hususta Falih Rifki Atay'ın Ulus'da çıkan yazısı ve Yapı'nın ilk nüshasında Topkapı sarayı müzesi müdürü Tahsin Öz'ün mütalealarını da nazarı dikkate almak lâzımdır. Fakat Köprülü kütüphane ve türbesinin arasına apartman inşasına müsaade edilmiş olması bu gibi tedbirlerin alınması için daha çok beklenileceğini göstermektedir.

Kanlıcada :

Sultan sarayı. Kanlıca iskelesinden itibaren Çubukluya doğru şimdi mevcut beş altı yalının yerinde idi.

Gaz depoları imtiyaz sahibi Sami beyin yalısı.
Akıntıburnunda Asaf Paşa yalısı.
Mençikof Ali bey yalısı.
Meşhur Fuat Paşa yalısı.

Çubukluda :

Hidivin köşkünün bahçesinde sahilde Rifat Paşa yalıları. (Evvence Çubukluya Rifat Paşa yalısı da denirdi) İkinci Abdülhamit bu yalıları Rifat Paşa veresinden satın alan Abut efendiden alarak Hidive ihvan etmiş; Hidiv de yıktırıştır.

Kandillide :

Mısırlı Prens Fazıl paşanın yalısı. Bu yalının rıhtımının seksen bin altına çıktığını söylerler. Bugün yalının rıhtımından da eser yoktur.

Karşı sahilde Bebekte :

Evvence yıkılan Köçe oğlu yalısının selâmlık kısmına ilâve olarak bu sene de harem kısmı yıkılmış böylelikle bu yalı da ortadan kalkmıştır.

Ali paşa yalısı.. Şimdiki Valide Sultan yalısının yerinde idi.

Balta limanı :

Halim Paşa yalısı (yanmıştır).

Emirgân :

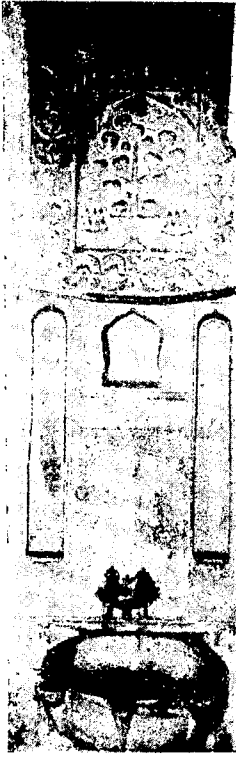
Hidiv İsmail Paşa yalısı.

Giritli Mustafa Paşanın konağı.

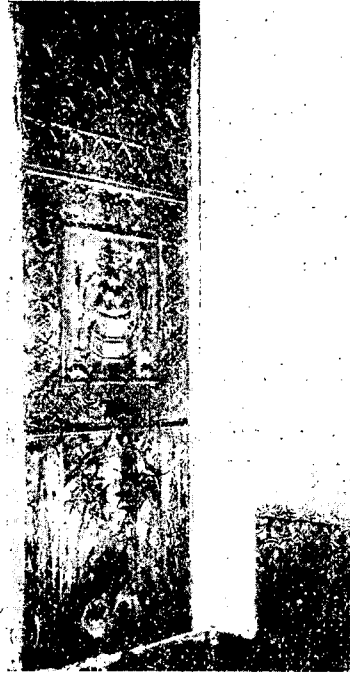
Bunlar bizim ve aile büyüklerimizin bildikleri.. Kimbilir daha ne yalılar vardı. Boğazın Anadolu yakasında yol üzerinde hâlâ bir çok eski yalılarından kalma hamam, su hazinesi enkazına tesadüf edilmektedir.

Boğazın belli başlı bir güzelliğini teşkil eden bu yalıların yıkılmasında zamanımızın yaşama şartlarının en büyük rolü oynadığı muhakkaktır. Dede yadigâr olan bu binaların bakım ve idaresini temin bugünkü neslin iktidarı haricindedir. Bu mülâhaza göz önünde tutularak bugüne kadar kalabilmiş bir kaç yalının kurtarılması sahiplerinden ziyade hükümetimizin alacağı tedbirlere bağlıdır.

Geçen sene Amcazade Hüseyin Paşa yalısının istimlakine doğru bir adım atılmıştı. Bu iş hâlâ başlanmadı. Bu yalı ile birlikte Zarif Paşa yalısı, yine Anadoluhisarında Şeyhislâm Abdülvehap efendi yalısı (Mizancı Murat bey yalısı denilebilir) Kandillide Karavezir yalısı namile maruf Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa yalısı da hükümetin kurtarıcı tedbirlerine muhtaçtır. Sokakların parke taşını çıkararak yerine asfalt dökmek her zaman kabildir. Fakat bu yalılar elden giderse onların yerini tutacak binaları inşa imkânsızdır.

Hamamın içinden görünüşü.
Kurnanın mermer aynasında bulunan kabartma çiçek ve yemiş motifleri. (Hamamın sağ tarafındaki kurnası)

2 — Banyo.

Banyo çeşmesinin mermer aynasında bulunan kabartma selvi, vazodan çıkan lâle, bir kaide üzerinde kâse içinde armutlar görülmektedir. Banyonun duvarındaki işlenmiş mermer, sakı ve vazodan çıkan karanfil, gül, nar motiflidir.

Banyonun yan taşı. Kabartma olarak vazolardan çıkan sümbül, lâle, karanfil ve peygamber çiçekleridir.

Banyonun işlenmiş yan tarafı